

شیکه افراد متصل: نشاندهنده ساختارهای اجتماعی روابط انسانی و تحلیل شبکه های اجتماعی

قطب نما و نقشه قدیمی اشاره به تاریخ و جغرافیا دو رشته مهم در علوم اجتماعی برای درک بسترهای فرهنگی و تاریخی جوامع

ترازو و چکش قاضی: نماد حقوق، عدالت اجتماعی و قانونگذاری

اشیای فرهنگی و نمودار مالی: اشاره به انسانشناسی و اقتصاد، دو حوزه دیگر از علوم اجتماعی که به فرهنگ و منابع میپردازند

هدف آشنا کردن دانش آموز با این گستره ی مفهومی است تا بتواند پدیده های اجتماعی را بهتر درک و تحلیل کند

درس دوم علوم اجتماعی

مطالعه علمی اجتماعی مانند: خانواده، کلاس، روستا، شهر به شکل گیری، بطور اجتماعی. انجامید

خرداد 1401

معمولاً هر کدام از شما، تا قبل از حضور معلم در کلاس، مشغول کارهایی مانند مطالعه کردن، صحبت کردن با دوستان یا بگو و بخند هستید. اما با حضور معلم و شروع رسمی کلاس، رفتار تان تغییر می کند؛ مثلاً به سمت جلوی کلاس برمی گردید و صحبتتان را قطع می کنید. آیا تا به حال فکر کرده اید که با حضور معلم و شروع رسمی کلاس، چه اتفاقی می افتد که دانش آموزان، تقریباً همه حرف ها یا کارهای ضروری شان را کنار می گذارند و همگی به شیوه معینی رفتار می کنند؟ چرا اگر همین دانش آموزان در زمین ورزش یا زنگ تفریح در کنار هم قرار بگیرند، رفتار آنها مانند رفتارشان در کلاس درس نیست؟ چرا اگر در همین کلاس و با حضور معلم، جشن یا مراسمی برگزار شود، کسی به آن کلاس درس نمی گوید و رفتار دانش آموزان و معلم همانند کلاس درس نیست؟ بنابراین کلاس درس، هر چند از اجزا و عناصری مانند اتاق، میزها، صندلی ها، دانش آموزان و معلم تشکیل شده اما خود، واقعیتی بیشتر از این اجزا و عناصر است که بر همه آنها تأثیر می گذارد.

همه ما، تأثیر اجتماعی مثل کلاس، محله، خانواده، روستا، شهر، کشور و جهانی را که در آن زندگی می کنیم بر رفتار خودمان احساس می کنیم و در مقابل، کم و بیش متوجه تأثیر کنش های خودمان بر ایجاد، تداوم و تغییر این اجتماعات نیز هستیم؛ به عبارتی ما انسان ها متأثر از اجتماعاتی هستیم که خود پدید می آوریم.

مطالعه علمی این اجتماعات به شکل گیری علوم اجتماعی انجامید. در واقع علوم اجتماعی به دانش هایی گفته می شود که اجتماعات انسانی و چگونگی اثرگذاری آنها بر کنش ها و شیوه زندگی ما و همچنین اثرپذیری آنها از کنش ها و شیوه زندگی ما را به روش علمی مطالعه می کنند. درباره علوم اجتماعی چه می دانید؟ علوم اجتماعی چه

نسبتی با علوم انسانی دارند؟

نکات کلیدی:

- تغییر رفتار با ورود معلم: دانش آموزان قبل از ورود معلم مشغول فعالیتهای آزاد هستند - اما با ورود او رفتارشان تغییر میکند
- تأثیر محیط اجتماعی: رفتار فردی در کلاس تحت تأثیر حضور و رفتار دیگران قرار میگیرد
- نقش علوم اجتماعی: این درس به بررسی دلایل و چگونگی این تأثیرات میپردازد - مفهوم نظم اجتماعی: حضور معلم به عنوان نماد نظم، موجب تغییر در رفتار جمعی میشود - پرسشگری و تفکر انتقادی: دانش آموز تشویق می شود درباره علت رفتارهای خود و دیگران فکر کند -

علوم انسانی و علوم اجتماعی

چرا علوم انسانی در باره فعالیت های غیر ارادی انسانها بحث نمی کند؟

زیرا کنش نیستند شهریور 1403

هر علمی درباره موضوع خاصی بحث می کند. علوم انسانی درباره کنش های انسان و آثار و

پیامدهای آن بحث می کند. می دانید کنش با آگاهی و اراده انسان انجام می شود و هدف و

معنای خاصی دارد و به همین دلیل شناخت آن بدون فهم هدف و معنای آن ممکن نیست.

علوم انسانی از کدام

فعالیت های انسان بحث نمی کند؟

خرداد

1403

علوم اجتماعی از کدام فعالیت های انسان بحث نمی کند؟ چرا علم پزشکی با آنکه در باره انسان بحث می کند، جزء علوم انسانی نیست؟

شهریور 1402

کنش از فعالیت های غیر ارادی انسانها بحث نمی کند؛ زیرا فعالیت های غیر ارادی، کنش

نیستند. علومی که به این پدیده ها می پردازند، با آنکه درباره انسان بحث می کنند، جزء علوم

انسانی نیستند؛ مانند علم پزشکی که به بدن انسان و سلامتی و بیماری آن می پردازد ولی

جزء علوم طبیعی محسوب می شود!

موضوع علوم طبیعی، پدیده های طبیعی هستند؛ مثلاً زمین شناسی درباره زمین بحث می کند

و علم نجوم ستارگان و سیاره ها را مطالعه می کند. پدیده های طبیعی بر خلاف کنش ها و

پیامدهای آن، به تصمیم و اقدام انسانها وابسته نیستند، بلکه مستقل از اراده انسانها و

اهداف و معانی مورد نظر آنها، وجود دارند.

می دانید که برخی از کنش های انسانها، اجتماعی اند. علوم انسانی، کنش های انسانی و

پیامدهای آن را مطالعه می کنند ولی علوم اجتماعی، کنش های اجتماعی و پیامدهای آن را

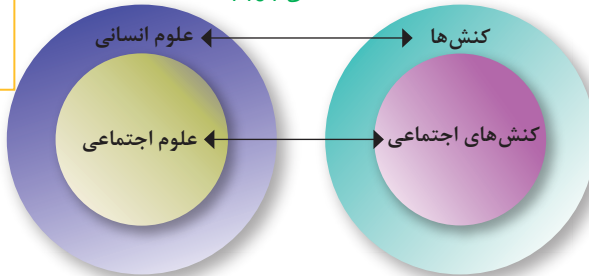
مطالعه می کنند. موضوع علوم انسانی عام تر از موضوع علوم اجتماعی است و علوم اجتماعی

خود بخشی از علوم انسانی محسوب می شوند ولی برخی علوم انسانی در زمره علوم اجتماعی

نیستند.¹ روان شناسی نمونه ای از علوم انسانی و جامعه شناسی نمونه ای از علوم اجتماعی اند.

در نمودار مقابل رابطه میان علوم انسانی و علوم اجتماعی چگونه است؟-

دی 1401

علوم اجتماعی: بررسی کنش های اجتماعی انسان

مركز: پیامدهای اجتماعی کنش ها

مثال: جامعه شناسی، اقتصاد

۱- برخی علوم انسانی و علوم اجتماعی را یکی می دانند. برخی دیگر موضوع علوم انسانی و علوم اجتماعی را همان امور انسانی و یکسان می دانند ولی روش آن دو را متفاوت می دانند. این دسته، روش علوم اجتماعی (جمعیت شناسی، جامعه شناسی، مردم شناسی و ...) را همان روش علوم طبیعی، یعنی روش تجربی می دانند ولی روش علوم انسانی (برخی رشته های دانشگاهی مانند هنر، فلسفه علوم اجتماعی، مطالعات فرهنگی و ...) را روش های غیر تجربی می دانند.

از منظر کتاب حاضر، علوم انسانی و علوم اجتماعی موضوعات متفاوتی دارند. این نگاه وجود انسان را به ابعاد اجتماعی اش تقلیل نمی دهد و کنش های انسان را به کنش های اجتماعی او فرو نمی کاهد.

نتیجه مهم فلسفه ✖ علوم طبیعی
فلسفه ✖ علوم انسانی و اجتماعی
دانشی مستقل ***

تفاوت های علوم
علوم طبیعی: قوانین طبیعت
علوم انسانی/اجتماعی: کنش های آدمیان و پیامدهای آن
فلسفه: بررسی کلی قوانین و هستی

بخوانیم و بدانیم

فلسفه یا متافیزیک جزء کدام دسته از علوم است؟
موضوع فلسفه و علوم طبیعی با هم تفاوت دارد. موضوع علوم طبیعی، پدیده های طبیعی است. علوم طبیعی، قوانین طبیعت و پدیده های طبیعی را شناسایی می کند؛ مثلاً زیست شناسی درباره موجودات زنده بحث می کند و موجودات زنده را دارای ویژگی هایی مانند حرکت، تغذیه و رشد می داند. موضوع فلسفه و علوم انسانی و اجتماعی نیز تفاوت دارند. موضوع علوم انسانی و اجتماعی نیز کنش های آدمیان و پیامدهای آن هستند. این علوم، قوانین مربوط به کنش های آدمیان را مطالعه می کنند؛ مثلاً اقتصاد به کنش های اقتصادی همچون تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات می پردازد؛ در حالی که موضوع فلسفه اصل وجود است؛ یعنی به موجودی خاص مانند موجودات طبیعی و انسانی و اجتماعی نمی پردازد بلکه قوانین کلی موجودات را شناسایی می کند. این قوانین شامل همه موجودات می شود و مخصوص موجودات طبیعی یا انسانی و اجتماعی نیست؛ مانند قانون علیت. قانون علیت می گوید هر پدیده طبیعی، انسانی و اجتماعی علتی دارد و خود به خود، اتفاقی در جهان رخ نمی دهد. بنابراین فلسفه نه جزء علوم طبیعی است و نه جزء علوم انسانی و اجتماعی؛ بلکه خود دانشی مستقل است.

نمونه بیاورید

دانش های روان شناسی، اخلاق، مردم شناسی، تاریخ، شیمی و فیزیک زیرمجموعه کدام دسته از علوم قرار می گیرند؟

علوم		
علوم اجتماعی	علوم انسانی	علوم طبیعی
اقتصاد- جامعه شناسی	روان شناسی- اخلاق	فیزیک - شیمی

فوائد علوم اجتماعی کارکرد: شناخت جامعه و حل مسائل اجتماعی

ما حتی اگر درباره علوم طبیعی اطلاعات چندانی نداشته باشیم، می پذیریم که این علوم خوب هستند و نتایج سودمندی دارند.

از فوائد علوم طبیعی

پلی در جزیره کانتی واشنگتن

پل جاودانه ها، هانگ شانگ چین

آیا درباره علوم اجتماعی هم همین نظر را دارید؟ به نظر شما علوم اجتماعی چه فوایدی دارند؟

با مقایسه علوم طبیعی و علوم اجتماعی می‌توانیم به برخی فواید علوم اجتماعی پی ببریم:

از فواید مشابه علوم طبیعی و علوم اجتماعی دو مورد بیان کنید -

شهریور 1403

علوم طبیعی، جهان طبیعی و پدیده‌های آن را مطالعه می‌کنند. این علوم با شناخت طبیعت و قوانین آن، به انسان قدرت پیش‌بینی حوادث طبیعی و پیشگیری از آنها را می‌دهند و به او در استفاده از طبیعت کمک می‌کنند. علوم طبیعی و فناوری حاصل از آنها، ابزار بهره‌مندی انسان از طبیعت و همچنین وسیله غلبه او بر محدودیت‌های طبیعی‌اند.

علوم اجتماعی نیز با شناخت پدیده‌های اجتماعی، به انسان‌ها امکان می‌دهند که آثار و پیامدهای

پدیده‌های اجتماعی را پیش‌بینی کنند. البته به سبب آگاهانه و ارادی بودن کنش‌های اجتماعی شهریور 1399
چرا پیش‌بینی در علوم اجتماعی پیچیده‌تر از علوم طبیعی است.

دانشمندان علوم اجتماعی تلاش می‌کنند نظم و قواعد جهان اجتماعی را کشف کنند. آنها با کشف این قواعد می‌توانند تأثیر اجتماعات بر زندگی ما را توضیح دهند. ما با شناخت قواعد زندگی در خانواده، کلاس، شهر، محله، کشور و دیگر اجتماعات، هم از فرصت‌های آنها برخوردار می‌شویم و هم از آسیب‌های احتمالی زندگی در اجتماعات مختلف در امان می‌مانیم. علاوه بر این، علوم اجتماعی فواید دیگری هم دارند که علوم طبیعی ندارند؛ علوم اجتماعی زمینه فهم متقابل انسان‌ها و جوامع مختلف از یکدیگر را فراهم می‌سازند و به افزایش همدلی

و همراهی انسان‌ها کمک می‌کنند. علوم اجتماعی چگونه به افزایش همدلی و همراهی انسان‌ها کمک می‌کند؟

1 خرداد 1404

علوم اجتماعی، ظرفیت دآوری درباره ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و نقد و اصلاح آنها را دارند. علوم اجتماعی با دآوری درباره پدیده‌های اجتماعی و انتقاد از آنها، فرصت موضع‌گیری

پیامد ظرفیت دآوری علوم اجتماعی

اجتماعی مناسب و صحیح را برای دانشمندان فراهم می‌آورند. در باره ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی چیست؟

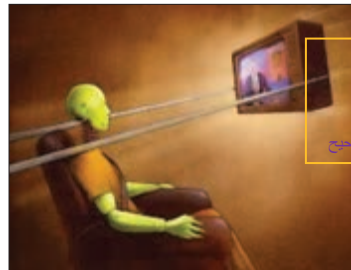
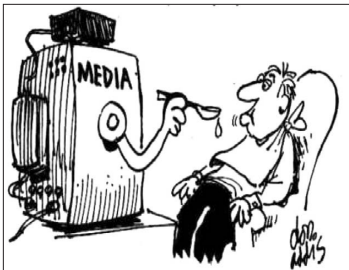
دی 1401

علوم اجتماعی ظرفیت دآوری درباره علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن را نیز دارند. علوم اجتماعی، درباره فرصت‌ها و محدودیت‌های فناوری به انسان‌ها آگاهی می‌دهند و به آنها کمک می‌کنند که از طبیعت و علوم طبیعی به شیوه صحیح استفاده کنند. از این‌رو، علوم

اجتماعی نسبت به علوم طبیعی از اهمیت بیشتری برخوردارند.

چرا علوم اجتماعی نسبت به علوم طبیعی از اهمیت بیشتری برخوردارند؟

1 خرداد 1399 و شهریور 1401

رسانه‌ها: تأثیر قوی بر سبک زندگی
نکته: استناد نادرست = آسیب اجتماعی
یادآوری: آگاهی اجتماعی => استفاده صحیح

■ امروزه، فناوری بر زندگی بشر سیطره یافته و او را کنترل می‌کند.

■ انتشار خبر دروغین فوت آلفرد نوبل، شیمی‌دان سوئدی، مخترع دینامیت و صاحب کارخانه اسلحه‌سازی بوفورس در یک روزنامه، او را به فکر انداخت که تصویر بهتری از خود برای آیندگان به جا گذارد. در آن خبر آمده بود: «فرشته مرگ مرد. فردی که با یافتن راهی برای کشتن افراد بیشتر در زمانی کمتر، ثروتمند شده بود، دیروز مرد». نوبل بیشتر دارایی خود را به جایزه‌ای به نام خود اختصاص داد تا همه ساله به افراد شایسته اهدا گردد.

علم بدون اخلاق = خطرناک نمونه اسلحه سازی

■ شکستن سنگ در معادن سنگ و تخریب ایمن سازه‌های عظیم و آسمان‌خراش‌ها با استفاده از دینامیت بدون آسیب رسیدن به ساختمان‌های اطراف.

نتیجه‌گیری: علوم اجتماعی مکمل علوم طبیعی اند و جهت استفاده درست از علم و فناوری را مشخص میکنند

بخوانیم و بدانیم

ابوعلی سینا هنوز به سن بیست‌سالگی نرسیده بود که تمام علوم زمان خود را فرا گرفت و سرآمد عصر شد. روزی به مجلس درس ابوعلی مسکویه رازی، دانشمند معروف آن زمان، حاضر شد. او با کمال غرور، گردویی را جلوی پای ابن مسکویه افکند و گفت: مساحت سطح این گردو را تعیین کن. ابن مسکویه کتابی که در علم اخلاق و تربیت نوشته بود جلوی ابن سینا گذاشت و گفت: تو نخست، اخلاق خود را اصلاح کن تا من مساحت گردو را تعیین کنم. تو به اصلاح خود محتاج تری تا من به تعیین مساحت گردو. بوعلی از این گفتار خود شرمسار شد و این جمله، راهنمای اخلاق او در همه عمرش قرار گرفت.

علوم طبیعی را به دلیل اینکه ابزار تسلط انسان بر طبیعت و ابزار رهاسازی انسان از محدودیت‌های طبیعی‌اند «علوم ابزاری» نیز می‌گویند. علوم انسانی به دلیل اینکه به فهم معنای کنش‌های انسان‌ها می‌پردازند، «علوم تفهیمی» نامیده می‌شوند و از این نظر که به انتقاد از کنش‌های ناپسند آدمیان می‌پردازند، «علوم انتقادی» گفته می‌شوند.
شهریور 1404
شهریور 1399

مقایسه فواید علوم انسانی و اجتماعی و علوم طبیعی

فواید علوم انسانی و اجتماعی	فواید علوم طبیعی
<ul style="list-style-type: none"> - شناخت و فهم معنای کنش‌های آدمیان و پیامدهای آن - شناسایی عواملی که بر زندگی انسان و کنش‌های او تأثیر دارند یا پیش‌بینی کنش‌ها و پیامدهای آنها برای پیشگیری - شناخت فضیلت، عدالت، سعادت و راه صحیح زندگی و دوری درباره کنش‌های خوب و بد انسان‌ها - انتقاد از کنش‌های ناپسند و ظالمانه انسان‌ها - رها کردن و آزادسازی انسان‌ها از ظلم‌ها و اسارت‌هایی که در اثر کنش‌های انسان‌ها پدید می‌آید. - نشان دادن شیوه صحیح استفاده از علوم طبیعی و دانش‌های ابزاری 	<ul style="list-style-type: none"> - شناخت طبیعت و قوانین آن - پیش‌بینی حوادث طبیعی برای پیشگیری و تسلط بر طبیعت - رهاسازی انسان از محدودیت‌های طبیعت

گفت‌وگو کنید

با توجه به آنچه در درس خواندید درباره دو مسئله زیر و پیامدهای آنها گفت‌وگو کنید.

- در کشور ما بسیاری از مدیران ارشد که برنامه‌ریزی برای کشور از وظایف آنهاست، فارغ‌التحصیل و دانش‌آموخته علوم انسانی نیستند.
- امروزه، فناوری بر زندگی بشر سیطره یافته است و به جای اینکه انسان، توسعه فناوری را هدایت و راهبری کند، فناوری، زندگی انسان‌ها را کنترل می‌کند.

عدم بهره‌گیری مناسب از ظرفیت‌های علوم انسانی و اجتماعی، می‌تواند منجر به کاهش مشارکت شهروندی و تضعیف توسعه‌ی پایدار در کشور شود.

شاخه‌های علوم اجتماعی

علوم اجتماعی، کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن؛ یعنی پدیده‌های اجتماعی را مطالعه می‌کنند.

کنش‌های اجتماعی، ابعاد و انواع مختلفی دارند. برای بررسی و مطالعه این انواع و ابعاد، دانش‌های

مختلفی به‌وجود آمده است؛ یعنی همان‌طور که بدن انسان اعضای مختلفی دارد و تخصص‌های

چرا برای مطالعه‌ی پدیده‌های اجتماعی، شاخه‌های مختلفی در علوم اجتماعی شکل گرفته‌اند؟

کوناگونی درباره آن پدید آمده است، زندگی اجتماعی انسان نیز به دلیل اینکه ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و... دارد، شاخه‌ها و دانش‌های اجتماعی متفاوتی را پدید آورده است. اقتصاد، حقوق، سیاست، تاریخ، باستان‌شناسی، ارتباطات، مردم‌شناسی، جامعه‌شناسی، جمعیت‌شناسی، زبان‌شناسی، مدیریت، روان‌شناسی اجتماعی و جغرافیای انسانی از جمله رشته‌هایی هستند که پدیده‌های اجتماعی را مطالعه می‌کنند.

جامعه‌شناسی یکی از شاخه‌های علوم اجتماعی است. برخی جامعه‌شناسان، جامعه‌شناسی را علم شناخت «کنش اجتماعی» و بعضی آن را علم شناخت «ساختار اجتماعی»^۱ دانسته‌اند.

«جامعه‌شناسی خرد» کنش اجتماعی و سایر پدیده‌های اجتماعی خرد را بررسی و مطالعه می‌کند؛ «جامعه‌شناسی کلان» ساختار اجتماعی و سایر پدیده‌های اجتماعی کلان را بررسی و مطالعه می‌کند. جامعه‌شناسی خرد و کلان نیازمند به هم و مکمل یکدیگرند.

در جامعه‌شناسی بر اساس دوری و نزدیکی به علوم طبیعی، رویکردهای مختلفی شکل گرفته‌اند خرداد ۱۴۰۱ و دی ۱۳۹۸
 است. جامعه‌شناسی تبیینی، جامعه‌شناسی تفسیری و جامعه‌شناسی انتقادی سه رویکرد اصلی جامعه‌شناسی‌اند. در درس‌های بعد با این سه رویکرد و نقاط قوت و ضعف آنها آشنا می‌شویم.

تفاوت میان پدیده‌های خرد و کلان در جامعه‌شناسی چیست؟

پدیده‌های خرد به روابط فردی و گروه‌های کوچک مانند خانواده و همسایگی مربوط میشوند؛ پدیده‌های کلان شامل ساختارهای بزرگتر مانند نظام‌های اقتصادی، مهاجرت، و سیاست‌های عمومی هستند

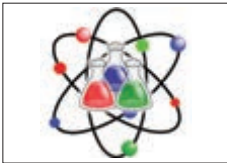
■ بررسی پدیده‌های خرد و کلان در جامعه‌شناسی شهری؛ روابط همسایگی، ریخت‌شناسی شهری، ترافیک، آلودگی و مهاجرت.

۱- با مفهوم ساختار اجتماعی در درس بعد آشنا می‌شوید.

چگونه شناخت شاخه های علوم اجتماعی میتواند به انتخاب رشته ی آگاهانه کمک کند؟
آشنایی با کاربردها، فرصتهای شغلی، و تأثیر اجتماعی هر شاخه، موجب انتخابی هدفمند و متناسب با توانمندیهای فردی میشود.

تأمل کنید

- انتخاب رشته تحصیلی دانشگاهی یکی از تصمیمهای مهم زندگی شماست. برای انتخاب رشته باید رشتههای مختلف را با یکدیگر مقایسه کنید. برای مقایسه، به ملاک و معیار نیاز دارید. بسیاری از خانوادهها، بیشتر ملاک آینده شغلی را در نظر میگیرند و با این ملاک به ارزیابی رشتهها میپردازند؛ یعنی هر رشتهای را که فرصتهای شغلی بیشتر و بهتری داشته باشد، ترجیح می دهند.
- به نظر شما، در بین رشتههای علوم اجتماعی کدام رشته از آینده شغلی بهتری برخوردار است؟ آیا ملاک دیگری غیر از آینده شغلی برای مقایسه رشتههای علمی وجود دارد؟
علاقه ی شخصی، استعداد فردی، آینده شغلی، نیازهای جامعه، امکان ادامه تحصیل، و تناسب با ارزشهای فردی از جمله معیارهای مهم هستند
- دانش آموخته یا کارشناس یکی از رشتههای علوم اجتماعی را به کلاس درس دعوت کنید و از او بپرسید که رشته علمی ایشان چه فوایدی برای جامعه دارد و دانش آموختگان این رشته از چه تواناییها و مهارتهایی برخوردارند؟

■ امروزه رشتههای علوم پایه مانند فیزیک، شیمی، زیستشناسی و... که مادر دانشهای فنی مهندسی و پزشکی و... محسوب می شوند، مهجور مانده اند و در انتخاب رشته، جزء اولین انتخابها قرار نمی گیرند.

